

XUSUSIY FIRMALARNING FAOLIYATINI TASHKIL QILISH VA BOSHQARISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY QILISH

Axmedov Botirjon Saitalievich

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi

"Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi"

Raqamli iqtisodiyot 1 gurux magistr tinglovchisi,

Annotatsiya: Mazkur maqolada xususiy firmalar faoliyatini tashkil qilish va boshqarishda raqamli texnologiyalarni joriy etishning maqsadi, yo‘nalishlari va amaliy mexanizmlari yoritiladi. Raqamli transformatsiya firmaning faqat texnik jihozlanishi emas, balki biznes-jarayonlar, qaror qabul qilish madaniyati, mijozlar bilan munosabat va xavfsizlik tizimini qayta qurish jarayoni ekani asoslanadi. Maqolada ERP/CRM, elektron hujjat aylanishi, biznes-jarayonlarni boshqarish (BPM), bulutli hisoblash, ma’lumotlar analitikasi (BI), elektron tijorat va kiberxavfsizlik kabi yechimlar xususiy sektorda samaradorlikni oshirish, xarajatlarni qisqartirish va xizmat sifatini yaxshilashga qanday ta’sir qilishi tahlil qilingan. Shuningdek, raqamlashtirishning muvaffaqiyati “inson kapitali + tashkiliy o‘zgarishlar + ma’lumotlar boshqaruvi” bilan uzviy bog‘liq ekani ko‘rsatilib, joriy etish uchun bosqichma-bosqich yo‘l xaritasi va KPI ko‘rsatkichlari taklif etiladi.

Kalit so‘zlar (o‘zbek): raqamli transformatsiya, xususiy firma, ERP, CRM, BPM, bulutli xizmatlar, BI/analitika, elektron hujjat aylanishi, KPI, kiberxavfsizlik.

Annotation: This article examines how private firms can implement digital technologies to improve organisational design and management. Digital transformation is not merely a technical upgrade; it reshapes business processes, decision-making routines, customer engagement and security governance. The paper reviews practical tools—ERP/CRM, electronic document workflow, business process management (BPM), cloud computing, data analytics (BI), e-commerce integration and cybersecurity—and explains how they enhance efficiency, reduce costs and improve service quality. It also highlights that successful adoption depends on complementary investments in skills, organisational change and data governance. Finally, the article proposes an implementation roadmap and performance indicators (KPIs) for private firms.

Keywords (English): digital transformation, private firms, ERP, CRM, BPM, cloud computing, business analytics, e-document workflow, KPIs, cybersecurity.

Kirish

Xususiy sektorda raqobat ustunligi ko'p jihatdan tezkor qaror, aniq hisob-kitob va mijozga yaqin servisga bog'liq. Raqamli texnologiyalar shu omillarni "tizimli boshqaruv"ga aylantiradi: ma'lumot to'plash → tahlil → qaror → ijro → nazorat. OECD tahlillarida firmalarning raqamlashuvi mahsuldorlikni oshirish, innovatsiyani jadallashtirish va bozorga chiqish imkoniyatlarini kengaytirishi ta'kidlanadi.

Raqamlashtirishdan asosiy maqsad — biznes jarayonlarni standartlashtirish va shaffoflashtirish, qaror qabul qilishda sub'ektivlikni kamaytirish va natijani KPI orqali o'lchashdir. Biroq OECD ishlanmalarda qayd etilganidek, raqamli texnologiyalar ko'p holda tashkiliy (intangibl) aktivlar — boshqaruv ko'nikmalari, kadrlar salohiyati va korporativ jarayonlar bilan "komplementar" bo'lgandagina katta samara beradi.

ERP (Enterprise Resource Planning) — xarid, ombor, ishlab chiqarish/xizmat, buxgalteriya va moliyani yagona platformada bog'laydi. OECD tadqiqotlarida bulutli hisoblash, ERP va CRM kabi yechimlarning firma mahsuldorligiga ijobiy ta'siri (ayniqsa keng internet infratuzilmasi bilan birga) ta'kidlangan. Amaliy natija: xarajatlar nazorati, ombor aylanmasi, debitor-kreditor intizomi, hisobot tezligi oshadi.

CRM tizimlari mijoz segmentlari, murojaatlar tarixi, sotuv "voronkasi", reklama manbalari va qayta xarid siklini ko'rsatadi. Bu marketing va sotuvning "intuitsiya"dan "ma'lumotga asoslangan" boshqaruvga o'tishiga xizmat qiladi. Firmalarning ma'lumotlardan foydalanish orqali innovatsiya qilishi haqida OECD alohida urg'u beradi.

BPM (Business Process Management) — ariza-qabul, tasdiqlash, xizmat ko'rsatish, xarid va logistika kabi jarayonlarni xaritagat tushirib, ortiqcha bosqichlarni qisqartiradi. Keyin RPA (robotic process automation) kabi yechimlar bilan takroriy ishlar avtomatlashadi. Amaliy natija shundaki bunda vaqt tejaladi, ijro intizomi oshadi, xatolar kamayadi.

Shartnoma, hisob-faktura, buyruq, akt va ichki yozishmalarni elektron shaklga o'tkazish firmada tezkorlik va huquqiy tartibni oshiradi. Bu "masofaviy ish" va filiallar bilan ishlashda ayniqsa muhim.

Bulutli model xususiy firmalarga server xarajatlarini optimallashtirish, masshtablanish va rezervlashni soddalashtirish imkonini beradi. World Bank materiallarida bulutga asoslangan yechimlar (masalan, ERP)ni joriy etishda ichki "champion"lar, vaqt va ustuvorliklar muammosi sababli barqaror foydalanish pasayishi mumkinligi qayd etiladi — demak, texnologiyadan tashqari tashkiliy o'zgarish ham zarur.

BI (Business Intelligence) panellari (dashboard) orqali rahbariyat real vaqtda: savdo, marja, logistika kechikishi, xaxira, reklama samaradorligi kabi ko'rsatkichlarni kuzatadi.

OECD hisobotlari firmalarda ma'lumot iqtisodiy resursga aylanayotganini va "big data analysis" kabi texnologiyalar raqobatbardoshlikka ta'sir qilishini ko'rsatadi.

Raqamlashgan firmada risklar ham o'sadi: fishing, akkaunt o'g'irlanishi, mijoz ma'lumotlarining sizib chiqishi, to'lov tizimlariga hujum. Shuning uchun axborot xavfsizligi boshqaruv tizimi (ISMS) muhim. ISO/IEC 27001 standarti ISMS uchun talablarni belgilaydi va tashkilotda axborot xavfsizligini "tizim" sifatida boshqarishni nazarda tutadi. Raqamli tayyorgarlikni baholash (infratuzilma, kadrlar, jarayonlar);

biznes maqsadlari: xarajatni kamaytirish, sotuvni oshirish, xizmat sifatini yaxshilash.

World Bank'ning Digital Adoption Index yondashuvida biznes segmenti raqamli qabul qilish darajasini o'lchashda muhim yo'nalish ekanligi qayd etiladi.

1. Elektron hujjat aylanishi + hisobot standartlari
2. Operatsion yadro: ERP (moliya/ombor/xarid)
3. Mijoz bloki: CRM + onlayn kanallar (sayt, marketpleys, koll-markaz)
4. Samaradorlik: BPM/RPA + BI panellari
5. Ishonch: kiberxavfsizlik, rezervlash, ISO 27001 tamoyillari
 - operatsion: ishlab chiqarish/xizmat sikli vaqti, ombor aylanmasi, kechikishlar ulushi
 - moliyaviy: bir birlikka to'g'ri keladigan xarajat, cash-flow prognoz aniqligi
 - mijoz: konversiya, qayta xarid (retention), shikoyatlar vaqti
 - xavfsizlik: insidentlar soni, rezerv tiklash vaqti (RTO), kirish nazorati buzilishi.

Raqamlashuvda kadrlar salohiyati hal qiluvchi. OECD'ning O'zbekiston xususiy sektori raqamli ko'nikmalariga bag'ishlangan hisoboti ham "Digital Uzbekistan 2030" doirasida kadrlar, ta'lim va ko'nikmalarni kuchaytirish muhimligini ko'rsatadi.

Xulosa: Xususiy firmalarda raqamli texnologiyalarni joriy qilish — boshqaruvning yangi modeliga o'tish demakdir: integratsiyalashgan ma'lumotlar, standart jarayonlar, KPI asosida nazorat va mijozga yo'naltirilgan servis. ERP/CRM, elektron hujjat aylanishi, bulutli xizmatlar va BI analitika firma samaradorligini oshiradi; biroq ularning maksimal natijasi tashkiliy o'zgarishlar va kadrlar ko'nikmalari bilan birga amalga oshadi. Shuningdek, raqamlashtirish xavfsizlik talablarini kuchaytiradi: axborot xavfsizligini ISMS tamoyillari (masalan, ISO/IEC 27001) asosida boshqarish xususiy sektor uchun ham strategik vazifadir.

REFERENCES

1. UNESCO. International Standards for Early Childhood Education and Care. Paris: UNESCO Publishing, 2021.

2. UNICEF. Global Framework for Quality Early Childhood Education. New York: UNICEF, 2020.

3. Suyunova D.D. Raqamli texnologiyalardan foydalanish asosida korporativ boshqaruvning samaradorligini oshirish masalasiga ilmiy yondashuv. (Raqamli iqtisodiyot sharoitida biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning dolzarb muammolari, xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya, 2022 yil 23 dekabr.)

4. Suyunova D.D. Aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvni joriy qilishning raqamli transformatsiyasini amalga oshirishga ilmiy-nazariy yondashuv. (Raqamli iqtisodiyot sharoitida biznes va tadbirvorlikni rivojlantirishning dolzarb muammolari, xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya, 2022 yil 23 dekabr.)

5. Suyunova D.D. O‘zbekistonda raqamli iqtisodiyotning joriy qilinishi va rivojlanish holatining tahlili. (Biznes va iqtisodiyotda raqamli transformatsiya, Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya, 2023 yil 21 iyun).

6. Suyunova D.D. Korporativ boshqaruvning samaradorligini taminlashda avtomatlashtirilgan axborot boshqaruv tizimidan foydalanish yo‘llari. (Biznes va iqtisodiyotda raqamli transformatsiya, Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya, 2023 yil 21 iyun).

7. Suyunova D.D. Korporativ boshqaruvni takomillashtirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish. (Biznes va iqtisodiyotda raqamli transformatsiya, Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya, 2024 yil yanvar).